ماڵ ئاوا مستەفای حەسەنە گەورە، ماڵئاوا خاڵە مستۆ

پیاوێک پڕاو پڕ لە دژە دیکتاتۆری، پڕاو پڕ لە عیشق.

ئەمرۆ ٧ی مانگی مەی ٢٠٢٠ لە وڵاتی دانیمارک مستەفای حەسەنە گەورە بەهۆی نەخۆشی کرۆناوە بۆ یەکجاری ماڵئاوای لە ژیان کرد، ژیانێک ئەو هەمیشە تووند دەستی پێوەگرتبوو، ژیانێک بەسەر سەدان هەورازو نشێودا پەڕییەوە کەچی لە وڵاتێک دوور لەدەست و چاوی جەلادەکان غافڵگیرانە کرۆنا ژیانی لێسەندەوە.
خاڵە مستۆ، ئەو ئینسانەی لە ١٩٨٥ ەوە لە نزیکەوە ناسیومە، هەمیشە و یەک خەت دژ بە دیکتاتۆر جەنگاوە. ئەو لەگەڵ تەواوکردنی قۆناغی ئامادەیی کە شانسی چوونە زانکۆی هەبوو،کەچی ڕوویکردە شاخ و بە باوەڕی ئەوکاتەیەوە چەکی پێشمەرگایەتی هەڵگرت و دڵسۆزانە لەوکاتەدا خەباتیکرد تا ئەو ڕۆژەی بزووتنەوەی نا ئومێد بەخشی کوردایەتی وەڕسی کرد و بە ناچاری گەڕایەوە شار و لەگەڵ لێبوردنە گشتێکەی ڕژێمی عێراقیدا لە ساڵی ١٩٨٥ دەستی بە خوێندن کردەوە لە پەیمانگای موسڵ. لەگەڵ یەکەمین هاوینی وەرزی خوێندن نەچووە جەیشی شەعبی و بەو هۆکارە لە پەیمانگا فەسڵکرا و پاشتر وەک کەسێکی فیرار لە نێوان هەولێر و قەڵادزێ درێژەی بەکاری سیاسی خۆی داو هەر لەو سەردەمەدا وەک دۆستێکی ڕێکخراوەی ڕەوتی کۆمۆنیست بەشدار بوو لە کار و چالاکێکانی ئەو کاتەدا دژ بە ڕژێمی بەعس تا کاتی ڕاپەڕین.
خاڵە مستۆ لەڕاپەڕینی ١٩٩١ دا دەورێکی بەرچاوی گێرا بە تایبەت لە موجەمەعەکانی تۆبزاوەو کەڵەک.
پاش ڕاپەڕینیش لە گەڵ بزووتنەوەی جوتیاران دژ بە دەرەبەگەکان کاریکرد تاوەکوو ئەو ڕێکخراوەیە لە لایەن یەکێتییەوە خەڵتانی خوێنکرا.
لەساڵی ١٩٩٥ەوە ڕوویکردە هەندەران و لە وڵاتی دانیمارک گیرسایەوە و دووبارە درێژەی بە کارو خەباتی خۆیدا لە ناوەندی چاک بۆ بەجینۆساید ناساندنی کەیسی هەڵەبجەو ئەنفال و بەدادگا گەیاندنی ئەنفالچییەکان، هەر لێرەشەوە ڕووی خەباتی خۆیکردە مافیا و داڵدەدەرانی ئەنفال چییان و ئەنفال چێکان لەناو دەسەڵاتی کوردی لە هەرێمی کوردستان، هەر بۆیە بڕیاری گەڕانەوەی دا بۆ کوردستان تا لە نزیکەوە لەگەڵ دەنگ و ئازارەکانی خەڵکدا خەبات بکات دژ بە

ناعەدالەتی دەسەڵاتی بزووتنەوەی کوردایەتی.
خاڵە مستە لە بنەماڵەیەکەوە هاتبوو کە گورزی کوشندەی خواردبوو لە لایەن بەعس و بە کرێگیراوەکانییەوە. سێ براو دوو خوشک بوون، دوو برای شەهید کرا، مامەستا حەمەدئەمین لە ناو ماڵەکەی خۆیدا و لە نیوەشەودا لەلایەن بەکرێگیراوەکانی دەسەڵاتی بەعسەوە بەر دەستڕێژ دراو شەهیدکرا، شەهید مەحەمەدیش لە ڕێی بەکرێگیراوێکی بەعسەوە لە ڕیزی پێشمەرگایەتیدا غافڵگیرانە شەهید دەکرێت. دەست بەخوێن سوربووەکانی ئەو شەهیدانە ئەستا دیوانچیین لە دیوانخانەکانی دەسەڵاتی کوردایەتیدا.
خاڵە مستە هەر بەتەنها ئینسانەکی دژە دیکتاتۆر نەبوو بەڵکو کەسەکی پڕاو پڕ لە ڕۆمانسییەت و عیشق بوو ئەو خاوەنی جوانترین سەرگوزشتەی عاشقانەیە، ئەو پیاوەک نەبوو تەنها حەزی بەچەک و هاوار بێت، ئەو ئینسانەک بوو لێوان لێوو بوو لە شیعری ناسک، ئەو دەنگەکی غەریبانەی هەبوو ئەوکاتانەی غەریبی دەیبردەوە بۆ ڕۆژە دوورەکان.

بنوو هاوڕێ خەونەکانت بە دوو دەستەوە لێوەردەگرم و بە ئەمانەتەوە ورد ورد دابەشی دەکەمە سەر هاوڕێکانتا و مستەیەک دەبێتە هەزاران مستە، ئەمڕۆش نەبێت ئەو سبەینێیە هەردێت مافەکان بۆ خاوەن ماف و لاسەنگی تەرازووەکان ڕاستبێتەوە.
بنوو هاوڕێ، ئارام بنوو مەرگ ناتوانیت جێگات خاڵی بکاتەوە لەدڵمان.

گۆران عەبدوڵڵا (نەوزاد مدحەت)
بەڕێوەبەری ماڵپەڕەی دەنگەکان
7ی مەی 2020

بەرەو تێکنەمانێ و زێرینەی کۆنتڕۆڵکراو … ئارام قادر

صابیر

ماڵ وەک ئەوەی شوێنی سرەوتن و سەقامگیریی، نیشتەجێبوون و مانەوە بێت، کە مرۆڤ وەک پرسێکی ئۆنتۆلۆجی سەیری بکات و تێیدا ئۆقرە بگرێت، ئەوا لای هایدیگەر ڕووندەبێتەوە، چونکە ماڵ و بوون پەیوەندیەکی ئۆنتۆلۆجی لە نێوانیاندا هەیە. بەڵام ماڵ و بوون پەیوەست بە دازاینەوە، (ئەو دازاینەی ئێستا باشتر وایە لە ناو جەبر و داوی سیستمدا بگەڕێت بە سوبێکت و ڕەهایی پێشوەختەی بخەینە ژێر گومانەوە) چونکە ئەوە دازاینە هەست دەکات کە لە نێو پەیوەندیەکانی جیهان و ئەوانی دیکەیە، لە نێو زماندا و بە بەدەنگی و دیالۆگ خۆی بەیاندەکات، نیگەرانە و دەزانێ دەمرێت، مشور دەخوات و دەزانێت بەربەتەوە و فڕێدراوەتە جیهان و تێک ئەوانی دیکەوە. دەکرێ ئەمجۆرە ماڵە واقیعییە ناوبنێین (خاکەماڵ) کە پەیوەستە بە جیهان یان زەمین و ئاشنایە بە دازاین، لەپاڵیدا هەبووەکانی دیکەی نێو ماڵ و جەستەی دازاین.

پەیوەندی ئۆنتۆلۆجی نێوان ژیان و جیهان، لە پەیوەندی میتافیزیکییەوە بەرەو پەیوەندیەکی فینۆمینۆلۆژی و زانستی و ئێستاش تەکنەلۆژی پەڕیوەتەوە. دازاین هەست دەکات ئەم جیهانە هی ئەوە و لە نێویشیدایە، (بەڵام وەک لەناودابوونی شتێک لە شتێکی تردا نا، کە ناتوانێت تێگەیشتن و تەفسیری پەیوەندیەکە بکات). لە تەفسیری میتافیزیکیی ترادسیۆنیدا جیهان کاتییە و ماڵ نییە و هەموو شتێ تێیدا فانییە، چونکە جیهان هی خودایە و ئێمەش میوان و ڕێبوارین لە نێو ڕووداوی ساتیدا. (کن فی الدنیا، کأنک غریب و أو عابر السبیل). بەڵام مۆدێرنە لە کۆجیتۆی دیکارتەوە خاوەندارێتی جیهان دەگەڕێتەوە بۆ مرۆڤ و مرۆڤ لە سروشت جیادەکاتەوە و چیدی وەک یەک هەمەکی هەژماریان ناکات کە هاوچارەنوس بن، بەڵکو سروشت دەبێتە زەدەک کە ڕەوایە مرۆڤ نەک تەنها تێیدا بژیت بەڵکو لە سفرەیەکەوە بیکات بە کارگە و تاقیگە و هتد…

ماڵ بۆ مرۆڤ جۆرێک لە شعور و هەستکردن دەنێتە ئارا، کە پەیوەندی نێوانیان جیا دەکاتەوە لە پەیوەندی نێوان شتەکانی دیکە، کە دراوەتە پاڵ یەکتری. بۆ نمونە ماڵ و شتەکانی ناو ماڵ هەرگیز لە نزیکی و پەیوەندیدا نین، چونکە ئەم شعور و هەستە لە نێوانیاندا نییە، بەمەش پەیوەندی ئۆنتۆلۆجی نێوانیان دروست نابێت. دەبینین هەڵکەندنی مرۆڤ لە زێد و ماڵ چ کارێکی قورس بووە و چەند سەختی بەدوای خۆیدا هێناوە.

سیستم هەوڵدەدات بچێتە نێوانی ئەو پەیوەندیە، خۆی لە نێوان ماڵ و

مرۆڤدا نیشتەجێ بێت، تا لەلایەکەوە خۆی وەک پارێزەر و ڕایەڵی ئەو پەیوەندیە بناسێنێ و لەلایەکی دیکەشەوە نامەیەک لە نێوانیان بێنێتە ئارا و مرۆڤ وەک سوبێکتێکی کۆچەر و گوێڕایەڵ دەستەمۆی خواستەکانی بکات. زۆر جاریش پەیوەندیەکە گشتی دەکاتەوە و ژمارەیەکی زۆر خەڵک دەخاتە ناو هەمان ماڵ، لە نموونەی دەوڵەت وەک ماڵ و کامپ و باڵەخانە و ئۆردوەکانی دیکەدا دەبینرێن.

بەڵام هێشتا بە تەواوی خواستی کۆنترۆڵی سیستم بەسەر سوبێکتدا نەهاتەدی، بەڵکو ئامرازێک بزرە یان پێویستە بە ئامانجەکە. بە ئەمە تەکنەلۆژیا زیاتر دەردەست و هاوکارە.

ئەمڕۆ ئەکاونتەکان (هەژمارە ئەلیکتڕۆنیەکان) بژاردەی دەیان ماڵیان لە بەردەم سوبێکتدا کردۆتەوە و ئەویش خواستی نیشتەجێبوونی لە زۆربەیاندا هەیە، ئەمە دەشێ ئەو فەزا و ماڵە تازەیە لە تێگەیشتنەکان بەدریارەوە باشتر تێبگەین و وەک سەرەتاکانی ئاوابوونی واقیعی بنچینەیی و ماڵی واقیعی بزانین و بەرەو واقیعی سەروو (مەجازی) بە تایبەت لە نێو تۆڕەکان و ئامێرە زیرەک و تەکنەلۆژییەکان بڕۆین. دەشێ ماڵە نوێیەکەی ناو تۆڕ و تەکنەلۆژیا ناوبنێین بە (تەکنەماڵ). لە تەکنەماڵدا ئەو نیگەرانییەی بە ماڵ یان ترس لە دوورکەوتنەوە و لەدەستدانی هەبوو، پەیوەندیەکی تازەی بە دروستکراوە، ئەمە مەرج نییە لە ماڵەدا بین، دەشێ ماڵیش لە ئەمەدا بێت، دەشێ ماڵ لە ئامێرەکاندا و لە دەست و گیرفانەکانماندا بێت و بە ئاسانی ماڵ بجوڵێنین و بیگوازینەوە. دەشێ ماڵە مەجازییەکە قوفڵ و کلیلی لە شێوەی کۆدی بەس بێت و لە هەموو شوێنێکی داپێشراو بە تۆڕ (نێت) بە ئاسانی بکرێتەوە و بچینە پەیوەندیەکانییەوە.

لەبەرئەوە دەوڵەت و حکومەت و دامەزراوەکان بە خێرایی ویستی دروستکردنی زۆرترین ماڵیان بە زۆرترینی ڕەهای سوبێکتەکان هەیە، چونکە لە تەکنەماڵدا سوبێکت باشتر دەگیرێ و کۆنتڕۆڵدەکرێ، لێرەدا سیستم جێگەی خودا دەگرێتەوە، ئەگەر لە ڕابردوو دا جیهانی بنچینەیی هی خودا بووبێت، ئەوا لە جیهانی تەکنەلۆژیادا خاوەندارێتی هی سیستمە، لە کاتێکدا ئەویش هەر ناونراوە سیستم، بەمەش مرۆڤ یان سوبێت لە نێوان هەردوو ماڵەکەدا (خاکەماڵ و تەکنەماڵ) هەست بە گۆڕان و بەهێزبوونی چاودێرییەکان دەکات، لە ماڵی کلاسیکدا (خاکەماڵ) چاودێری تا نەخشە و هاوبەشیی خزمەتگوزاریەکان و ژمارەکردن و کامێرا و تۆمارە جیاوازەکان هاتبوو، بەڵام لە تەکنەماڵدا سوبێکت خۆی لە ناو چاودێریەکەدایە، خۆی لە ناو کامێراکەدایە و هەر جوڵە و ساتێکی تۆمار دەکرێ.

کۆڕۆنا، هەر لەسەرەتاوە بە فوتەکردنە میدیاییەکە و

بەجیهانیکردنەکەی زانـرا کە خواستی سیستم و سودلێوەرگرتنی لە دوایە، لە چلگیرکردنی خەڵک و کەنتڕۆڵی هەموو جوڵە و شوێنەکەوە تا لەکارخستنی سوبێکت و دەزگا واقیعییەکان بەرەو ژیانە نوێیەکە و جیهانە تازەکەی ناو تۆڕ و تەکنەلۆژیا. جیهانەی ئەو وێنەدراوە و ساختەوێنانەی ڕووداوەکە زۆر گەورەتر و تۆقێنەرتر و هەژێنەرتر دەدەنەوە، وەک یازدەی سێپتەمبەر و کۆڕۆنا بوونیان بە شاڕووداوێک لەسایەی لێکەوتەکانی دواتریانەوە و وێنە و نیشانەکانیان.
بە کۆڕۆنا نمونەی بەرجەستە لای ئێمە لە دوو حاڵەتدا دەرکەوت، یەکەم لە چلگیریی ناو خاکەماڵدا بە ڕێگەی تەکنەماڵەوە پراوە و پراکتیزەی دەنگ و وێنەی پەیوەندیەکانمان لەگەڵ کەسانی دیکەدا کرد بە ڕێگەی پەیوەندی و دیدارە ئەلیکترۆنییەکانەوە، دووەم هەوڵی دەوام و خوێندنی سەرهێڵ و ناو تەکنەماڵە. ئەمەش بە سیستم پێبایەخ دەبێت، بە تایبەت ئەو سیستمە بەهێزانەی خواستی کەنتڕۆڵ و چاودێریان زۆرە و ویستی دەست خستنە ناو هەموو جووڵەیەکی سوبێکتیان هەیە.
لە خوێندنی تەکنەماڵدا مامۆستا و خوێندکاری حەقیقی لە فۆرمە کلاسیکییەکە ئاوا دەبن، وێنەدراوە و ساختەوێنەی مامۆستا و خوێندکار دەبینین. لێرەدا بەچوونەکانی بەدریار ڕاست دەردەچن. خوێندنی تەکنەماڵ و ئەلیکترۆنی و سەرهێڵ گریمانەی خوێندن و لە واقیعی گریمانەییدا. زۆرێک بە ئاگا و لە سەرهێڵ و شاشەو تەواجودی بەردەوامیان لە تەکنەماڵدا ڕەخنەی ئەو خوێندنەیان دەکرد! بەڵام سیستم لە بنەمای تێچوونی کەم و قازانجی زۆرەوە تێچونی کەم و کەنتڕۆڵی زۆریشی دەوێت. وەک ئەوەی بەدریار لە کتێبی (لەسایەی زۆرینەی بێدەنگدا) ئاماژەی بۆ دەکات، ئەوا زۆرینەیەکی خامۆش دروست دەبێت، نەک زۆرینەی کارا و ڕەخنەگر، هەرچەندە کتێبەکەی ئەو زیاتر ڕوو لە چەمکی تیرۆر و سیمولاکرا و سیاسەت وەک ئیرادە و نوێنەرایەتی و ئیمکانیەتی شۆڕش دەکات. کۆمەڵگە لەسایەی زۆرینەی خامۆشدا وزە دەمژێت و نایداتەوە، بەشداری کارا نییە و ئاگایی لۆژیک ڕاڤەی ناکەن. ئەمەش بە جادووی سپی جیهانی نیشانە و وێنەکان و کەنتڕۆڵکاری نەناسراو، هەر جوڵەیەکیش وەک جادووی ڕەش هەژمار دەکرێت بە ویست و حوکم و سەرکێشی، کە سیستم دواتر وەک کردەی تیرۆریستی هەژماریان دەکات.
هەروەها نمونەی گەمەی دراوی بەرجەستە و دراوی دیجیتاڵی و ئەلیکترۆنی، گەمەی بۆرسە و نرخی کاڵاکان، گەمە وەرزشییەکان و سینەماییەکان، ئەوەیان دەرخست خواستی ژیانی حەقیقی بە ئەوەیە کە باشترین و جوانترین و زۆرترین وێنەدراوەی پچڕاو لە حەقیقەتی بنچینەیی بدەنەوە، بە کورتی ژیانی بنچینەیی لە ساختەوێنەکەیدا

ببێتە جۆرێک لەوەی لە فیلم و دیمەنەکانی پۆڕندا وێنەدەدرێنەوە، وێنەیەک کە بە قەولی بۆدریار هیچ پەیوەندیەکی بە حەقیقەتی بنچینەییەوە نییە، ژیان و ڕەفتارێکە لەبری ئەوەی لە واقیعدا هەیە. کەواتە سیستم لەمڕۆدا سوبێکتی چیدی قبوڵ نییە، چونکە فوکۆ کەشفی توانستەکانی سوبێکتی کردبوو کە دەشێ بەرەنگار بێت خاوەن ئەخلاقی خۆی بێت، بەڵام سیستم لە سوبێکتەوە ڕوودەکاتە ئەکتەر، ئەکتەری ناو شانۆ و سینەما نا، بەڵکو هەر دەرکەوتن و ڕۆڵبینیەک لە تەکنۆماڵدا بریتییە لە ئەکتەربوون، بریتیی نییە لە من و تۆ و ئەو، بەڵکو وێنە و وێنەی وێنەکانیان و وێنەی دابڕاون لێمان. زۆر بە ئاسانی دەکرێ بڵێین ئەوەی لە واقیعدا هەیە، ئەوە نییە کە لە شاشە و تەکنۆژیادا هەیە، بەڵام بە جۆرێکیش هەیە.

ئارام قادر صابیر

ماستەر لە فەلسەفەی زمان و مامۆستای فەلسەفە لە زانکۆی ڕاپەڕین

زمانی دایکی و مەترسییەکانی بەردەمی … شیوا میرەکی

زمان کۆڵەکە و بنەڕەتی مانەوەی هەر نەتەوەیێک بەئەژمار دێ. سەرەکی‌ترین جیاوازی نێوان ئاژەڵ و مرۆڤ توانای قسەکردنە کە مرۆڤ گرینگترین و پێشکەوتووترین شێوە بۆ پێوەندی‌گرتن لەگەڵ یەکتر واتا کەڵکوەرگرتن لە زمان بۆ ئاڵۆگۆڕی بیروڕای بە کار هێناوە. فێربوونی هەر زمانێ چەند قۆناغی بیستن، ئاخاوتن، خوێندن و نووسینی هەیە .

ئەگەرچی زمان وەکوو ئامرازێک بۆ گەیشتن بە ئامانجەکان بەکار دەهێنرێ، بەڵام هاوکات لە زۆربەی شوێنەکان وەکوو ئامرازێک بۆ تواندنەوەی شوناسی کەمینەکان لە لایەن دەسەڵاتە پاوانخوازەکان کەڵکی لێ وەردەگیردرێ. بە وتەی جان ئێستوارت میل کاتێ داگیرکەر بیهەوێ نەتەوەیێک بکاتە کۆیلە و بە دوای خۆیدا ڕایبکێشێ سەرەتا زمان و شوناسەکەی دەکاتە ئامانج. نەتەوەیێکیش کە زمان و کولتووری لە دەست دا دەتوێتەوە. کاتێ تەواوی کەڵک وەرگرتنی مرۆڤ لە زمانی دایکی تەنیا قسەکردن بێت و پاڵپشتی نووسینی لە گەڵدا نەبێ، وشەکان وردە وردە لە بەین دەچێ و ئەو زمانە لاواز دەکرێ. کاتێ

زمانی نەتەوەیەک لاواز بکرێ سڕینەوەی مێژووی زۆر ئاسانە .
لە سەرانسەری جیهان نزیک بە 6800 زمان هەیە کە 3800 لەو زمانانە لە مەترسی لە ناوچوونن .
لە ڕوانگەی یونسکۆ هەموو زمانە دایکییەکان شایانی ئەوەن کە بناسرێن، شەرعیەتییان پێ بدرێت و لە هەموو بوارەکانی ژیان و بازنەی گشتییی، بایەخیان پێ ببەخشرێت؛ بەڵام ئەوە شتێک نییە کە بەکردەوە ڕووی دابێت!. زمانە دایکییەکان زۆربەیان بەپێی پێویست پێگەی زمانی نەتەوەییان نییە، نەبوونەتە زمانی فەرمی و تەنانەت پێگەی زمانی پەروەردەشیان نییە و ئەوەش دەتوانێ ببێتە هۆی کەم کردنەوەی بایەخی خەرسکی زمانی دایکی و مەرگی یەکجارەیی ئەو زمانە لە درێژخایەن. لە ساڵوەگەڕی ڕۆژی جیهانی زمانی دایکی، ئێمە دەبێ وەبیرمان بێتەوە کە “هەموو زمانە دایکییەکان جێگەی بایەخن و هەمووان بە سەقامگیری گشتی و گەشەی بەردەوام پێویستن” .
زمانی دایکی بە خوێندەواری پێویستی سەرەکییە لە بەر ئەوەی کە لە ساڵەکانی سەرەتایی خوێندن بەهرەکانی بنەڕەتی، خوێندن، نووسین و هەروەها پڕۆسەی فێربوون ئاسان دەکات. بەهرەیەک کە بنەما و بنەڕەتی گەشەی کەسایەتی مندالان درووست دەکات. زمانی دایکی هەروەها دەرخستنەکی تایبەتە لە شوناس و توانای داهێنەریی و سەرچاوەیەکە بۆ زانست و داهێنان . بەڵام بەوەشەوە زمانی پەروەردە لە ساڵەکانی سەرەتای خوێندن بەدەگمەن زمانی دایکی منداڵانی قوتابییە. بەگوتەی یونسکۆ، نزیکەی لە سەدا ۴۰ی دانیشتووانی جیهان دەستیان بە سیستەمی پەروەردە بە زمانی دایکی ڕاناگات. لە کاتێکدا زۆربەی لێکۆلینەوەکان دەریان خستووە کە زمانی دایک پرۆسەی فێربوونی گشتی و فێربوونی زمانەکانیتر ئاسانتر دەکات. بە گوێرەی ڕاگەیاندنی یونسکۆ هەر کەس بە زمانی خۆی نەخوێنێ و نەنووسێ نەخوێندەوار دێتە ژمار .
منداڵ پاش لە دایکبوونی و بە پێوەندیگرتن لە گەڵ دەوروبەری خۆی فێری زمان دەبێت و زمان دەبێتە کەرەستەیەک بۆ فێربوون و ناسین و ناساندنی شوناسی تاکەکەسی و بە کۆمەڵەی خۆی لە کۆمەڵگا . زمان کاتی دووگیانبوونی دایک لە سێ مانگاندا ئاشنای ڕۆح و مێشکی منداڵ دەبێ و دەبێتە هۆی ئەوەی بنەڕەتی کۆدی ژنتیکی بە شێوازی زمانی دایکی دابنرێت. بەڵام ئەگەر کاتی بەدنیاهاتنی منداڵ بە زمانی دایکی قسەی لەگەڵدا نەکرێ، ئەو کۆدە بە یەکجاری دەشێوێ.
فێرکاری بە زمانی دایکی هۆکاری دوورکەوتنەوە یان جیابوونەوەی نەتەوەکان نییە، بەڵکوو لێکۆڵینەوە کۆمەڵناسییەکان دەریان خستووە کە سیاسەتی چەند زمانی لە کاروباری پەروەردەییدا کاریگەری زۆری لەسەر ڕاگرتن و پەرەسەندن و گەشەکردنی فەرهەنگی نەتەوەییەکان

هەیە .
دوکتور کانگاس تیۆریسیەن لە بواری زمان دایکی لەوبارەیەوە دەڵێت: “زمانی دایکی زمانێکە کە مرۆڤ لە ڕێگای ئەوە بیر دەکاتەوە و خەون دەبینێت. لە ڕاستیدا زمانی دایکی وەکوو پێستی لەشە و زمانەکانی تر ئاس[illegible] زیاتر نین”. هونەر سەرەکیترین ئاستی بەرزی مرۆڤە کە لە ڕێگەی زانست و مەنتقەوە پێکنایە. زمانی دووهەم لە ڕێگەی ڕاهێنان و بە شێوەی خۆوشیارانە فێر دەبین، بەڵام ناوشیارانە فێری زمانی دایکی دەبین بۆیە لە نێوان زمانی دایکی و هونەر هاوئاهەنگی هەیە؛ لە نێوان دوو شت کە سەرچاوە لە دنیای ناوشیاری مرۆڤەکان دەگرن.
بە پەراوێزخستنی زمانی دایکی، توندوتیژی بەرانبەر بە مناڵانە و پێویستە بهزووترین کات چارەدەزییەک بۆ ئەو شێوە توندوتیژیانە بکرێت. چونکە کاتێ لەگەڵ منداڵ بە زمانێ جگە لە زمانی دایکی قسە دەکرێ، دەبێتە هۆی ئەوەی منداڵ لە دایک و باوک و بنەماڵەکەی سووک بڕوانێ. منداڵ لەو کاتەدا بیردەکاتەوە بنەماڵەکەی باشترین شتیان بۆی دەوێ و ئەمە دەبێتە هۆی جۆرێک دژوازی لە دەروونیدا کە لە درێژەی زەمان تووشی هەستی پووچی دەکا و لە پرۆسەی فێربووندا تووشی کێشە دەبێ، متمانە بەخۆی لە کۆمەڵگا لە دەست دەدا و ناتوانێ بە باشی لە نیوان دەروونی خۆی و دنیای دەرەو پێوەندی ساز بکات.
دیارە گاڵتە و سووکایەتی کردن بە زمانی دایکی، دەبێتە هۆی هەستی خۆ بەکەم زانین و ئەو ڕەوتە تا ڕادەیەک ڕێخۆشکەر دەبێ بۆ هەژموونی دەسەڵاتی باڵادەس و دور کەوتنەوە و تەنانەت نکۆڵی تاک لە ناسنامە و شوناسی سەرەکی خۆی کە ئەمیان ڕووی دووهەمی بە پەراوێزخرانی زمانی دایکی واتە ئاسمیلاسیون یان تواندنەوەی گرووپێک بە شوناسی جیاواز لە نێو گرووپێکی دیکە لە ڕێگەی باڵا دەستی و هەژموونیی فەرهەنگ و زمانی زاڵە. ئاسمیلاسیۆن دەبێتە هۆی لە ناوچوونی گرووپێک بە شێوەیەک نەرم و نادیار. بە وێنە کاتێک کە زمانی میللەتێک یاساغ بکرێت و بە کار نەبرێ، دیارە ئەو زمانە دەکەویتە بەر مەترسی کاڵ بوونەوەوە و بگرە لەناوچوون. ڕوونە کاتێ زمانی نەتەوەیەک لە ناو بچێ، سڕینەوەی مێژووی و یادەوەری ئەو نەتەوەیە زۆر ئاسانتر دەبێتەوە.
کەواتە کاتێ مرۆڤی کورد لە گەڵ منداڵی بە زمانێ جگە لە زمانی زگماکی قسە دەکات و زمانێ کە بیری پێدەکاتەوە، جیا لە زمانی خۆیەتی تووشی ئاسمیلەبوون هاتووە و شوناسی خۆی لە بیر چۆتەوە، یان کاتێ کە تەواوی کەڵکوەرگرتنی مرۆڤی کورد لە زمانی دایکی تەنیا لە قسەکردنی ڕۆژانەدا بێ و پاڵپشتی نووسین و پەروەردە و بیرکردنی لە گەڵ نەبێ، وشەکانی لە بیر دەچنەوە و ئەو زمانە وردە وردە بەرەو

گۆڕانی نەرێنی و تەنانەت لەناوچوون دەچێت. بەو هیوایە کە ئەم ڕۆژە ببێتە هۆی ڕاچڵەکاندنی کۆمینەکان بۆ ڕێزگرتن لە خۆیان و زمانی دایکییان، چونکە پشتکردن لە زمانی دایکی وەکوو پشتکردن لە دایکە.

قوروە
شیوا میرەکی

با تۆڕەکانی هاوکاری کردنی کۆمەڵایەتی بۆ خەڵکی کوردستان فراوان بکەینەوە!

ئەمڕۆ ڤایرۆسی کۆرۆنا سەراپای جیهانی تەنیوەتەوە و سەرەڕای گیان لەدەستدانی دەیان هەزار ئینسان هاوکات بۆ خۆپاراستن لەم ڤایرۆسە بەناچار ئەو خەڵکە لە (کەرەنتینە)دا ماونەتەوە. بەهەمان شێوە خەڵکی کوردستانیش بەمەبەستی خۆپاراستن لە ماڵەکانی خۆیاندا ماونەتەوە. بەڵام کێشەیەکی گەورە لەم ماوەدا ئەوە بووە کە بەهۆی نەبوونی موچەو هیچ جۆرە بیمەو هاوکاری کردنیکی مادیەوە لەلایەن حکومەتەوە، دەیان هەزار خێزان لەهەژاری وبرسیەتی ونەداریدا ژیان بەسەردەبەن و کەمنین ئەوانەی کەژەمە خۆراکێکی منداڵەکانیان بە دەستەبەر نەکراوە!
ئاشکرایە کە دەورو جێگەو ڕێگەی ئەم دەسەڵاتە لەوەڵامدانەوە بەکێشەکانی ئەو خەلکە بۆ دابینکردنی لایەنی کەمی پێداویستیەکانیان چیەو چۆنە، کە لە ڕاستیدا سەلماندنیان چەند بێباکن لەبەرامبەر بە ئاکامەکانی ئەم ڤایرۆسەو کاریگەرو ڕەنگدانەوەی لە ژیانی تاکەکانی ئەم کۆمەڵگایەدا، ئەگەر حکومەت بەهەر ئەندازەیەکیش خۆی بەشەریک بزانی لەڕێگرتن بە فراوان نەبوونەوەی ڕێژەی تووشبوان، ئەوا بەدیوێکی تردا نموونەی نا بەرپرسیارترین دەسەڵات بوو لەبەرامبەر چارەنووسی ئەو بەشە لەخەڵکی کرێکارو زەحمەتکێشدا کە بەهۆی کەرەنتینەوە نزیک بە دوو مانگە لە سەخترین بارودۆخدا ژیانێگی پڕ لە کولەمەرگی بەسەردەبەن.

دروست لەم بارودۆخەدا کۆمەڵێک کەسانی خۆبەخش لە هەندەران وکوردستان بیرمان لە هەنگاوێکی ئەوتۆ کردەوە کە بتوانین هەر لەڕێگەی پشت بەستن بەو خەڵکە خۆیەوە، هاوپشتی و هاودڵیەکی کۆمەلایەتی پێکبهێنن، تا لەڕێگەی کۆمەک کۆکردنەوە وە بەشێک لە پێداویستیە سەرەتاییەکانی ئەو خێزانە هەژارو کەمدەرامەتانە پێیدا بکەین کە سەرچاوەیەکی تریان نەبوو بۆ ژیانیان، بۆیە دەستمان برد بۆ دروستکردنی تۆڕی هاوکاری کۆمەلایەتی کە لەماوەیەکی کەمدا لە چەندین شارو ناوچەو وولاتانی ئەوروپا، کەندا، استرالیاو چەند شاری کوردستان لەوانە لە کەرکوک، سلێمانی، گەرمیان بەهەمان شێوە ئەم تۆڕانە لەلایەن کەسانێکی خۆبەخشەوە پێکهێنرا!

هاوکات مەبەستمانە بۆ ڕاوەستانەوە لەبەرامبەر مەترسیەکانی تری داهاتوودا کە بەهۆی کاریگەریەکانی ڤایرۆسی کۆرۆناوە بەرۆکمان پێدەگرن لەهەوڵی بەهێزکردنی هاودڵی وهاوپشتیەکی زیاتردابین، نەک تەنیا لە بەرامبەر بە دەسەڵاتدارانی کوردستان بەڵکو هاوکات ئاگادارکردنەوەی نیهادە نێودەوڵەتیەکان و حیزب و ڕێکخراوە کرێکاری وئینساندۆستەکانیش ، کاری ئێمەیە تا پێکەوە بتوانین گوشارێکی گەورە لەسەر ئەم دەسەلاتە بێباکە دروست بکەین و ناچاربکرێت بەوەی کەوەڵام بە ماف وداخوازیەکانی ئەو خەڵکە بداتەوە !

ئەگەرچی ئێمە لەسەرەتای دەست بەکاربوونمانەوە لە هەوڵی فراوانکردنەوەی ئەم تۆڕەدا بووین، بەلام لەڕاستیدا مەترسیەکانی تائێستەی ئەم ڤایرۆسەو کاریگەریەکانی لە ئایندەیەکی نزیکدا چ لە کوردستان وناوچەکەدا، چ لەئاست نێودەوڵەتیدا بەداخەوە دەبێتە مایەی بێکاری و هەژاری و ناعەدالەتیەکی چەند بەرامبەر کە تائێستە زیاتر لە 200 ملیۆن خەڵکی بێکارکردووە لە جیهاندا. بۆیە دەبێت پێشوەخت لە ئەنجام و کاریگەریەکانی ئەم بارودۆخە مەترسیدارە حاڵی بین کە چۆن ئەم دەسەڵاتە تەواوی ئەو قەیرانە سیاسی وئیداری وئابووری یە، وەک پیشەی ڕابردویان دەشکێنێتەوە بەسەر خەڵکی ستەمدیدەو کرێکارو زەحمەتکێشی ئەم وولاتەدا !

بۆیە لە دۆخێکی بەم شێوەدا نەک تەنیا بە تەنگ پێهەلچنین بەم دەسەڵاتە، بەڵکو بە خۆئامادەکردن و دوورکەوتنەوە لە هەموو کارەساتەکانیتری بەردەممان، بە گەورەتر کردنەوەی بازنەی ناڕەزیەتیەکانی خەڵکی کوردستان و دەبارزبوون لە تونێلی پڕ تراژیدیای ئەو ئایندە ناڕوون و مەترسیدارەی کە هەڕەشە لە هەموو کۆمەڵگا دەکات. پێویستە لەهەوڵی فراوان کردنەوەی ئەم تۆڕانەدابین لە هەموو شارۆچکەکانی کوردستان و هەندەران.

بۆیە ر ِوومان لەهەر ئینسانی َکی ئازادیخوازە کەهەول َی
فراوانکردنەوەی لەم تۆر ِی هاوکاریە کۆمەلایەتیەدا هاوکارو
هاورس□ نگەرمان بی َت. هاوکات جی َگەی خۆیەتی کە دەزگاکانی
ر ِاگەیاندن تا ئەوشوی َنەی کە بلندگۆی بانگەشە کردنی ئەم حیزب و
حکومەتە نین گرنگی بدەن بەکارو چالاکیەکانی ئەم تۆڕەو خەڵکی
کوردستان لە هەنگاوەکانی دواتری ئاگاداربکەنەوە!
بۆ زانیاری زیاتر دەتوانن پەیوەندی بکەن بەم ژمارە تەلفون و
ئیمەیلەوە 005358440464905 bahaomar94@yahoo.com
ووتەبیژی تۆر ِی هاوکاری کۆمەلایەتی، بەهادین حاجی بەکرد دارتاش،
ناسراو بە (ر ِی َبوار عارف)!
06.05.2020